

بررسی اثرات وجود نظام کنترل داخلی و پیچیدگی‌های سازمانی بر کیفیت گزارشگری مالی

محمد ابراهیم رابطنی خطیبی^۱
نگار خسروی پور^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۷

چکیده

واحد حسابداری داخلی در برخی شرکت‌های بورس تهران، کارآیی لازم را نداشته و این امر موجب تجدید ارائه صورت‌های مالی و کاهش کیفیت گزارشگری مالی شرکت شده است. همچنین در شرایطی که نوسانات ریسک در بازار سرمایه در حد بالایی است و شرکت‌ها دارای واحدهای فرعی و وابسته هستند، کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند تحت تأثیر این ریسک‌های بازار، کاهش یابد. با توجه به این مسئله؛ هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی اثرات وجود نظام کنترل‌های داخلی و پیچیدگی‌های سازمانی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. نمونه آماری تحقیق شامل ۱۵۹ شرکت بوده و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق آزمون رگرسیون چندگانه انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد کنترل داخلی گزارشگری مالی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر مستقیم و معناداری دارد و پیچیدگی سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معکوس و معناداری دارد. نتایج مربوط به متغیرهای کنترلی نیز نشان داد اندازه شرکت، اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره، مالکیت مدیریتی و نرخ بازده دارایی‌های سال جاری بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر مستقیم و معناداری دارند و تأثیر متغیرهای اهرم مالی و درصد سهامداران عمده بر کیفیت گزارشگری مالی معکوس و معنادار می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت گزارشگری مالی، کنترل داخلی، پیچیدگی سازمان.

۱- گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. e.rabeti145@gmail.com

۲- گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. نویسنده مسئول. n_khosravipour@yahoo.com

۱- مقدمه

گزارشگری مالی و کیفیت آن یکی از دغدغه‌های سرمایه‌گذاران و سهامداران بوده است در این زمینه یکی از عواملی که می‌تواند در بهبود فرآیند گزارشگری مالی مفید واقع شود؛ مدیریت ریسک و عملکرد حسابرسی داخلی است. جلب اعتماد سرمایه‌گذاران و ذی‌نفعان مستلزم وجود یک بازار سرمایه شفاف و روشن می‌باشد اما شفافیت بازار سرمایه خود در گرو گزارش‌های مالی درست و به موقع شرکت‌های پذیرفته شده در بورس است، گزارش‌های مالی همواره باید برای کمک به کاربران در تصمیم‌گیری، اطلاعات قابل اعتمادی را ارائه نمایند. گزارش مالی بایستی در بردارنده اطلاعات مربوط، قابل اعتماد، قابل مقایسه و قابل فهم باشد.

قابل اعتماد بودن مربوط به کیفیت اطلاعات است و این اطمینان را ایجاد می‌کند که اطلاعات منطقاً عاری از خطا و تعصب است و صادقانه هر آنچه را که انتظار می‌رود بیان می‌کند، اما جانسون^۱ (۲۰۰۵) استدلالش این است که یک گزارش سالانه هرگز نمی‌تواند کاملاً عاری از تعصب باشد؛ زیرا وضعیت اقتصادی و ریسک‌های صاحبکار ارائه شده در گزارش‌های سالانه به صورت مداوم تحت شرایطی که حاکی از عدم اطمینان است ارائه می‌گردد. برآوردها و فرضیه‌های زیادی در گزارش وارد می‌گردند. اگرچه فقدان کامل تعصب قابل دستیابی نیست، اما برای اینکه این اطلاعات بتواند در تصمیم‌گیری‌ها مفید واقع گردد، داشتن حسابرسی داخلی کارآمد ضروری است. به منظور نظارت بر فرآیند و کیفیت گزارشگری مالی، عملکرد حسابرسی داخلی و مستقل، ارزیابی نظام کنترل‌های داخلی، مدیریت ریسک و... تشکیل می‌شود. تحقیق‌های مختلف نشان می‌دهد مدیریت اثربخش ریسک در کنار حسابرسی داخلی کارآمد، موجب افزایش سطح کیفیت حسابرسی، کمک به مدیریت در بهبود امر راهبری سازمان با توصیه‌های مفید و افزایش سطح مسئولیت پاسخگویی در برابر ذینفعان می‌شود. هدف اصلی این تحقیق بررسی اثرات وجود نظام کنترل‌های داخلی و پیچیدگی‌های سازمانی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. امید است نتایج تحقیق بتواند به دانش افزایی تحقیقات بازار سرمایه بیانجامد و پیشنهادات کاربردی ارزنده‌ای برای مدیران و فعالان بازار سرمایه در برداشته باشد.

۲- بیان مسأله

کنترل داخلی یک رویداد یا وضعیت خاص نیست، بلکه مجموعه‌ای از اقدامات متوالی و فراگیر است که به همه فعالیت‌های سازمان نفوذ و تسری پیدا می‌کند. با بررسی وضعیت صورت‌های مالی شرکت‌ها می‌توان دریافت در برخی از شرکت‌های بورسی، واحد حسابرسی داخلی کارآیی لازم را نداشته و این امر موجب تجدید ارائه صورت‌های مالی و کاهش کیفیت گزارشگری مالی شرکت شده است. در حالی که اگر واحد حسابرسی داخلی، کارآیی و دقت لازم در حسابرسی گزارشات مالی انجام دهد، اطلاعات به موقع و بدون ایراد و اشتباه

^۱. Janson

منتشر می‌شود و شامل تجدید ارائه نخواهد شد. براساس تحقیق لم و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، کریشنن^۲ (۲۰۱۷) و مون و همکاران^۳ (۲۰۱۸)؛ اگر حسابرسی داخلی شرکت‌ها کارآیی لازم را داشته باشند این امر موجب ارتقای کیفیت گزارشگری مالی شده و در نهایت شرکت‌ها کمتر با تجدید ارائه صورت‌های مالی روبرو می‌شوند. تجدید ارائه صورت‌های مالی پیامدهای منفی برای شرکت‌ها دارد که ناشی از کاهش کیفیت گزارشگری مالی است. همچنین مسئله دیگری که در تحقیقات قبلی بازار سرمایه ایران مغفول مانده این است که در شرایطی که نوسانات ریسک در بازار سرمایه در حد بالایی است و شرکت‌ها دارای واحدهای فرعی و وابسته هستند، کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند تحت تأثیر این ریسک‌های بازار، کاهش یابد. اولسون و جیمز^۴ (۲۰۱۷) و ریکاردو و همکاران^۵ (۲۰۲۱) در تحقیق خود نشان داده اند افزایش ریسک در بازار سرمایه موجب افزایش هزینه نمایندگی و اختلاف بین مدیران و سرمایه‌گذاران در تصمیمات سرمایه‌گذاری می‌شود. این امر می‌تواند به مدیریت سود در صورت‌های مالی بیانجامد و کیفیت گزارشگری مالی را کاهش دهد.

رسالت یا مأموریت سازمان ایجاب می‌کند استراتژی‌هایی درباره ماهیت و دامنه فعالیت‌های کنونی و آتی آن بیندیشند و در عرصه رقابت و تغییرات فناوری، گام‌های لازم برای موفقیت و بقا را طی نمایند. استراتژی‌هایی مانند یکپارچگی عمودی به پایین، یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار، توسعه بازار، توسعه محصول، تنوع همگون، تنوع ناهمگون، تنوع افقی، مشارکت و مواردی از این قبیل در پاسخ به تحولات محیط تجاری، حفظ موقعیت رقابتی و بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدیهی است با دگرگونی و پیچیده‌تر شدن محیط فعالیت شرکت‌ها نیازهای اطلاعاتی جدیدی به وجود می‌آید و با توجه به ویژگی‌های متفاوت حاکم بر فعالیت‌های مختلف، جمع‌آوری و نمایش نتایج آنها در مجموعه واحد گزارش‌های مالی، خواص اقلام آنها و ارتباط بین عناصر گزارش‌های مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و دچار ناهمگونی می‌کند. کوهن (۲۰۰۴) نشان داد که پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی آن رابطه منفی دارد و موجب کاهش دقت پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود حسابداری برای جریان‌های نقدی آینده می‌شود. در تحقیقات انجام شده توسط نیکومرام و همکاران (۱۳۹۴، ۷۳-۸۸) رابطه منفی بین پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت. گزارشگری مالی یکی از مهمترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمده آن فراهم آوردن اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان در خصوص ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. شرط لازم برای دستیابی به این هدف، اندازه‌گیری و ارائه اطلاعات، به نحوی است که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی بنگاه اقتصادی موثر افتد. با توجه با

^۱ Lem and et all

^۲ Krishnan

^۳ Moon and et all

^۴ Olsoun and et al

^۵ Rikardo and et al

اینکه سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت در ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری موثر می‌باشد لذا با توجه به تاثیر منفی پیچیدگی محیط فعالیتی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، صحت پیش‌بینی سود توسط مدیریت که در راستای اهداف گزارشگری مالی می‌باشد را کاهش می‌دهد. بنابراین پرداختن به مسئله تأثیر کنترل‌های داخلی و پیچیدگی سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند به روشن شدن این مسئله کمک شایانی نماید.

۳- پیشینه‌ی پژوهش

الف: پیشینه‌ی خارجی

کریشنامورثی و همکاران^۱ (۲۰۱۶) به بررسی تأثیر حسابرسی داخلی بر تقویت کنترل‌های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی پرداخته‌اند. آنان بیان می‌دارند که مدیریت واحد حسابرسی داخلی، توانایی‌های حرفه‌ای و بی‌طرفی حسابرسان داخلی بر قابلیت‌های سیستم کنترل داخلی در امر ارتقا کیفیت گزارشگری مالی شرکت تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارد و کیفیت گزارشگری مالی به شدت متأثر از سیستم کنترل داخلی و عملکرد واحد حسابرسی داخلی می‌باشد.

آرمسترانگ و همکاران^۲ (۲۰۱۷) به بررسی عوامل تعیین‌کننده کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های دولتی کشور اتیوپی پرداختند. نتایج این تحقیق رابطه مستقیم بین درک مدیریت از حسابرسی داخلی، حمایت مدیریت، استقلال سازمانی حسابرسان داخلی، شایستگی کارکنان حسابرسی داخلی و وجود منشور حسابرسی داخلی را با کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های دولتی آشکار نمود.

بنتلی و همکاران^۳ (۲۰۱۷) پژوهشی تحت عنوان استراتژی تجارت و کنترل داخلی بر گزارشگری مالی انجام دادند. نتایج نشان داد که استراتژی کسب و کار یک شاخص خلاصه مفید برای ارزیابی قدرت کنترل داخلی شرکت‌ها است و نشان می‌دهد که گزارش کنترل داخلی یک زمینه مهم برای بهبود کیفیت حسابرسی است.

آساره و همکاران^۴ (۲۰۱۸) به بررسی رابطه بین ویژگی‌های واحد حسابرسی داخلی و کیفیت گزارشگری مالی با مطالعه بر ۳۳۴۰ شرکت-سال در فاصله زمانی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۵ در بورس تایوان پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که با افزایش اندازه واحد حسابرسی داخلی، نقاط ضعف کنترل داخلی کاهش می‌یابد، همچنین آنها به وجود رابطه مثبت بین تخصص مالی واحد حسابرسی داخلی و کیفیت گزارشگری مالی دست یافتند.

¹ Krishnamoorthy and et all

² Armstrong and et all

³ Benteli and et all

⁴ Asare and et al

بیمو و همکاران^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی تحت عنوان کنترل داخلی بر گزارشگری مالی، پیچیدگی سازمانی و کیفیت گزارشگری مالی انجام دادند. نتایج نشان داد که کنترل داخلی در واقع تأثیر مثبتی بر کیفیت گزارشگری مالی دارد در حالی که پیچیدگی سازمانی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر منفی می‌گذارد. پراویت^۲ (۲۰۲۱) به بررسی "اثر پیچیدگی سازمان بر عملکرد شرکت" پرداخته است، جامعه آماری این پژوهش ۳۴۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پراک می‌باشد. آنها داده‌های مورد نیاز خود را از صورت‌های مالی و یادداشت‌های ۶ ساله‌ی شرکت‌های ذیربط سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۷ استخراج کرده‌اند و از روش رگرسیون خطی برای بررسی داده استفاده نموده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رابطه‌ی مثبتی بین پیچیدگی سازمان و عملکرد شرکت وجود دارد. همچنین بیان می‌دارند رابطه‌ی مثبتی بین پیچیدگی سازمان و عملکرد شرکت در شرکت‌هایی که در سطح بالاتری از سرمایه‌های فکری سرمایه‌گذاری کرده‌اند وجود دارد. به طوری که هزینه‌های معاملاتی کاهش یافته و اعتبار شرکت برای سرمایه‌گذاران سرمایه‌گذاران افزایش می‌یابد و در نتیجه سبب افزایش و بهبود عملکرد شرکت می‌شود.

ریکاردو و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی تأثیر مدیریت ریسک و عملکرد حسابرسی داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی در بورس بخارست پرداخته‌اند. دوره زمانی تحقیق سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۶ بوده و نمونه آماری شامل ۲۹۴ شرکت است. نتایج تحقیق نشان داد مدیریت ریسک و عملکرد حسابرسی داخلی تأثیر مستقیم و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت دارند.

ب: پیشینه‌ی داخلی

بیگلر و عزیز (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر واحد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. در گام نخست؛ تعداد ۱۴۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای یک قلمروی زمانی ۵ ساله از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۴ از طریق نمونه‌گیری سیستماتیک انتخاب و به استخراج داده‌های لازم و آزمون فرضیه‌های تدوین شده پرداخته شد. پس از گذر از مراحل یاد شده؛ این نتیجه حاصل شد که وجود واحد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی، تأثیر مثبت دارند.

فرجی و پاک مرام (۱۳۹۷) به تأثیر حسابرسی داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی با دخالت متغیر میانجی‌گیری استقلال حسابرسی در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. در این پژوهش، ۱۰۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴ که به روش حذف سیستماتیک انتخاب شده، مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که حسابرسی داخلی بر گزارشگری مالی تأثیر دارد. همچنین، حسابرسی داخلی با حضور یا بدون حضور متغیر میانجی‌گیری بر گزارشگری مالی تأثیر مستقیم دارد.

^۱ Bimo et al

^۲ Prawitt

موسوی شیرینی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر چرخش حسابرسان داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و اوراق بهادار تهران می‌پردازد. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش برای یک دوره شش ساله ۱۳۹۵-۱۳۹۰ از منابع گزارش‌های هیات مدیره شرکت‌ها، صورت‌های مالی حسابرسی شده و همچنین از طریق مصاحبه با مدیران ارشد واحد حسابرسی داخلی، ۱۴۲ شرکت نمونه استخراج شده است. به منظور آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چند متغیره با به کارگیری داده‌های ترکیبی و روش دو مرحله‌ای حکمن استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین چرخش سیستماتیک حسابرسان به سمت جایگاه مدیریتی و نیز چرخش کارمندان واحد حسابرسی داخلی در درون واحد حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد؛ و نظارت کمیته حسابرسی و نیز تخصص مالی حسابرسان داخلی نیز بر این ارتباط بی‌تأثیر است.

حاجیها و رفیعی (۱۳۹۸) نقش کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی بر به‌هنگام بودن گزارش حسابرس مستقل را مورد بررسی قرار داده است. این تحقیق با استفاده از داده‌های ۱۳۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که گزارش‌های حسابرسی داخلی تهیه کرده و به کمیته حسابرسی یا هیات مدیره ارائه می‌کردند، انجام شده است. در این تحقیق با استفاده از روش -پیمایشی و با ابزار پرسشنامه، داده‌های لازم گردآوری شده و برای آزمون فرضیه‌ها پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون لجستیک استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بی‌طرفی و قدمت با تأخیر حسابرسی مستقل رابطه معکوس دارند ولی متغیر اندازه واحد حسابرسی داخلی با این متغیر رابطه معناداری ندارد.

نخعی (۱۳۹۸) تأثیر کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار داده است. جامعه پژوهش حاضر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که کل طبقات شرکت‌های بورسی ۳۷ طبقه و تعداد نمونه مورد بررسی ۱۳۵ شرکت فعال در بورس که از سال ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۶ در بورس اوراق بهادار تهران حضور داشته‌اند است. مهم‌ترین یافته‌های تحقیق نشان داد که، عملکرد حسابرس داخلی و استقلال کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر مستقیم دارد و اندازه کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر ندارد.

پورزمانی و کریمی (۱۳۹۹) رابطه عملکرد شرکت‌ها با پیچیدگی سازمان در صنایع خودرو و دارو را مورد بررسی قرار داده است. نتایج آزمون نشان‌دهنده وجود یک رابطه مثبت بین عملکرد شرکت‌ها با پیچیدگی سازمان می‌باشد. این رابطه به ویژه در شرکت‌هایی معنادارتر بوده که محصولات آنها کالاهای اساسی مصرف‌کنندگان نبوده و همچنین قیمت‌گذاری و میزان عرضه آن دستوری و تحمیلی از سوی دولت نیست. در نهایت نتیجه پژوهش نشان می‌دهد صنایعی که همگام با رشد سریع دانش به فعالیت می‌پردازند دارای رفتارهای عملکردی و کارکردی می‌باشند.

۴- مبانی نظری، فرضیه‌ها و مدل تحقیق

براساس تحقیق ریکاردو و همکاران (۲۰۲۱) با افزایش تخصص مالی و اندازه واحد حسابرسی داخلی، می‌توان کیفیت گزارشگری مالی را افزایش داد. تحقیقات نشان داده‌اند (بر اساس تحقیق لم و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، کریشنان^۲ (۲۰۱۷) و مون و همکاران (۲۰۱۸)) اگر حسابرسی داخلی شرکت‌ها کارآیی لازم را داشته باشند این امر موجب ارتقای کیفیت گزارشگری مالی شده و در نهایت شرکت‌ها کمتر با تجدید ارائه صورت‌های مالی روبرو می‌شوند. تجدید ارائه صورت‌های مالی پیامدهای منفی برای شرکت‌ها دارد که ناشی از کاهش کیفیت گزارشگری مالی است. بنابراین فرضیه اول تحقیق بدینگونه است که:

◀ کنترل‌های داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیرگذار است.

رسالت یا مأموریت سازمان ایجاب می‌کند استراتژی‌هایی درباره ماهیت و دامنه فعالیت‌های کنونی و آتی آن ببینند و در عرصه رقابت و تغییرات فناوری، گام‌های لازم برای موفقیت و بقا را طی نمایند. استراتژی‌هایی مانند یکپارچگی عمودی به پایین، یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار، توسعه بازار، توسعه محصول، تنوع همگون، تنوع ناهمگون، تنوع افقی، مشارکت و مواردی از این قبیل در پاسخ به تحولات محیط تجاری، حفظ موقعیت رقابتی و بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدیهی است با دگرگونی و پیچیده‌تر شدن محیط فعالیت شرکت‌ها نیازهای اطلاعاتی جدیدی به وجود می‌آید و با توجه به ویژگی‌های متفاوت حاکم بر فعالیت‌های مختلف، جمع‌آوری و نمایش نتایج آنها در مجموعه واحد گزارش‌های مالی، خواص اقلام آنها و ارتباط بین عناصر گزارش‌های مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و دچار ناهمگونی می‌کند. کوهن (۲۰۰۴) نشان داد که پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی آن رابطه منفی دارد و موجب کاهش دقت پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود حسابداری برای جریان‌های نقدی آینده می‌شود. در تحقیقات انجام شده توسط نیکومرام و همکاران (۱۳۹۴، ۷۳-۸۸) رابطه منفی بین پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت. گزارشگری مالی یکی از مهمترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمده آن فراهم آوردن اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان در خصوص ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. شرط لازم برای دستیابی به این هدف، اندازه‌گیری و ارائه اطلاعات، به نحوی است که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی بنگاه اقتصادی مؤثر افتد. با توجه با اینکه سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت در ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری مؤثر می‌باشد لذا با توجه به تأثیر منفی پیچیدگی محیط فعالیت شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، صحت پیش‌بینی سود توسط مدیریت که در راستای اهداف گزارشگری مالی می‌باشد را کاهش می‌دهد. بنابراین فرضیه دوم بدینگونه می‌باشد که:

^۱. Lem and et al

^۲. Krishnan

◀ پیچیدگی سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیرگذار است.

مدل رگرسیونی آزمون فرضیه‌ها به پیروی از تحقیق بیمو و همکاران (۲۰۱۹) نیز بصورت زیر می‌باشد:

$$FRQ_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 IAP_{i,t} + \beta_2 COMPLEXITY_{i,t} + \beta_3 size_{i,t} + \beta_4 Lev_{i,t} + \beta_5 B - SIZE_{i,t} + \alpha_6 Ind.dir + \beta_7 MO_{i,t} + \beta_8 SH_{i,t} + \beta_9 ROA_{i,t} + \beta_{10} CAPX_{i,t} + \beta_{11} CF_{i,t} + \beta_{12} MB_{i,t} + \beta_{13} AGE_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

FRQ: کیفیت گزارشگری مالی، IAP: کنترل داخلی، complexity: پیچیدگی سازمان، B-size: اندازه هیات مدیره، size: اندازه شرکت، Lev: اهرم مالی، CF= جریان نقدی عملیاتی، Ind.dir= استقلال هیات مدیره، MO= مالکیت مدیریتی، LSH= درصد سهامداران عمده، ROAt= نرخ بازده دارایی‌های سال جاری، Age= سن شرکت، MB= ارزش بازار به ارزش دفتری، capx= مخارج سرمایه‌ای

FRQ: کیفیت گزارشگری مالی، IAP: کنترل داخلی، complexity: پیچیدگی سازمان، B-size: اندازه هیات مدیره، size: اندازه شرکت، Lev: اهرم مالی، CF= جریان نقدی عملیاتی، Ind.dir= استقلال هیات مدیره، MO= مالکیت مدیریتی، LSH= درصد سهامداران عمده، ROAt= نرخ بازده دارایی‌های سال جاری، Age= سن شرکت، MB= ارزش بازار به ارزش دفتری، capx= مخارج سرمایه‌ای

پیچیدگی سازمان

استراتژی‌هایی مانند یکپارچگی عمودی به پایین، یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار، توسعه بازار، توسعه محصول، تنوع همگون، تنوع نا همگون، تنوع افقی، مشارکت و مواردی از این قبیل در پاسخ به تحولات محیط تجاری، حفظ موقعیت رقابتی و بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. رسالت یا مأموریت سازمان ایجاد می‌کند استراتژی‌هایی درباره ماهیت و دامنه فعالیت‌های کنونی و آتی آن بیندیشند و در عرصه رقابت و تغییرات فناوری، گام‌های لازم برای موفقیت و بقا را طی نمایند. بدیهی است با دگرگونی محیط فعالیت شرکت‌ها نیازهای اطلاعاتی جدیدی به وجود می‌آید و با توجه به ویژگی‌های متفاوت حاکم بر فعالیت‌های مختلف، پیچیدگی سازمانی ایجاد می‌شود.

پیچیدگی سازمان یک متغیر مجازی است که با صفر و یک سنجیده می‌شود. اگر شرکت دارای واحد فرعی و وابسته باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر داده می‌شود.

کنترل‌های داخلی: کنترل داخلی فرایندی است که برای فراهم کردن اطمینان معقول از دستیابی به اهدافی طراحی می‌شود و توسط مدیران و کارکنان سازمان به اجرا در می‌آید. این اهداف عبارتند از:

- گروه اول) اثربخشی و کارایی عملیات
- گروه دوم) اتکاپذیری گزارشگری مالی
- گروه سوم) رعایت قوانین و مقررات لازم‌الاجرا

گروه اول به اهداف اساسی یک واحد اقتصادی شامل اهداف مرتبط با عملکرد، سودآوری، و حفاظت از دارایی‌ها اشاره دارد. گروه دوم، به فرایند تهیه و تنظیم گزارش‌های مالی اتکاپذیر برای مقاصد عمومی مربوط می‌شود. گروه سوم، نیز با رعایت قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های مختلف واحد اقتصادی سر و کار دارد (بورتون و همکاران^۱، ۲۰۱۷).

نحوه محاسبه کنترل داخلی از طریق محاسبه میزان سابقه فعالیت واحد حسابرسی داخلی شرکت بر حسب سال است که از تفاوت سال جاری و سال تأسیس واحد حسابرسی داخلی به دست می‌آید.

کیفیت گزارشگری مالی

کیفیت گزارشگری مالی را می‌توان اندازه دقت گزارشگری مالی در انعکاس اطلاعات مربوط به عملیات و جریان‌های نقدی واحد انتفاعی تعریف کرد. در ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی دو رویکرد وجود دارد؛ رویکرد نیازهای استفاده‌کنندگان و رویکرد حمایت از سرمایه‌گذاران. در رویکرد نیازهای استفاده‌کنندگان کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای سود مندی اطلاعات مالی "مربوط بودن و اتکاپذیر بودن" تعیین و تعریف می‌شود؛ اما رویکرد حمایت از سرمایه‌گذاران و سهامداران، کیفیت گزارشگری مالی به طور عمده بر حسب "افشای کامل و منصفانه" برای سهامداران تعریف می‌شود. در این زمینه کیفیت گزارشگری مالی عبارت است از اطلاعات مالی کامل و شفاف که مانع گمراهی یا ایجاد ابهام برای استفاده‌کنندگان می‌شود (بورتون و همکاران^۲، ۲۰۱۷).

در این پژوهش از ثقفی و عرب مازار (۱۳۹۳) به منظور ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی از کیفیت اقلام تعهدی سرمایه در گردش استفاده خواهد شد. اقلام تعهدی سرمایه در گردش (CACC) که از طریق رابطه ۱ محاسبه می‌شود:

$$CACC_{i,t} = \Delta(CA_{i,t} - C_{i,t}) - \Delta(CL_{i,t} - STD_{i,t})$$

(۱)

در این رابطه:

ΔCA = تغییر در دارایی‌های جاری

ΔC = تغییر در وجه نقد و معادل وجه نقد

ΔCL = تغییر در بدهی‌های جاری

ΔSTD = تغییر در تسهیلات مالی دریافتی کوتاه‌مدت

اهرم مالی = تقسیم ارزش دفتری بدهی‌های بلندمدت بر کل دارایی‌ها

اندازه شرکت = لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها

^۱. Burton and et al

^۲. Burton and et al

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری: تقسیم ارزش بازار دارایی‌ها به ارزش دفتری دارایی‌ها
 سن شرکت: تعداد سال‌ها از تاریخ تأسیس شرکت
 اندازه هیئت مدیره: تعداد اعضای هیئت مدیره
 استقلال هیئت مدیره: تقسیم تعداد اعضای غیرموظف هیئت مدیره به کل اعضا
 نرخ بازده دارایی‌ها سال جاری: تقسیم سود خالص سال جاری به کل دارایی‌های سال جاری
 مالکیت مدیریتی: درصد سهام در دست مدیران اجرایی و اعضای هیئت مدیره شرکت
 مالکیت سهامداران عمده: درصد سهام در دست ۵ سهامدار اصلی شرکت
 مخارج سرمایه‌ای: آن دسته از مخارجی است که از تحمل آنها انتظار کسب منافع بلندمدت یا بیش از یک دوره مالی داریم. این مخارج سرمایه‌ای از صورت جریان‌های نقدی به روش مستقیم به دست می‌آید و به وسیله خالص دارایی‌های ثابت در آغاز سال مالی موزون می‌شود.
 جریان نقدی عملیاتی: خالص جریان نقدی عملیاتی از صورت جریان وجه نقد شرکت استخراج می‌گردد.

۵- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در تحقیق حاضر از روش نمونه‌برداری حذف سیستماتیک (غربالگری) استفاده گردیده است که از جامعه‌ی آماری مورد نظر، شرکت‌های نمونه با توجه به شرایط و محدودیت‌های زیر انتخاب گردیده است:

جدول ۱: تعیین حجم نمونه آماری

ردیف	شرایط	تعداد حذف از نمونه	باقیمانده
۱	برای انتخاب نمونه همگن، شرکت‌ها باید قبل از سال ۱۳۹۶ در بورس تهران پذیرفته شده باشند و از ابتدای سال ۱۳۹۶ سهام آنها در بورس مورد معامله قرار گرفته باشد.	۲۵۹	۳۵۳
۲	به منظور انتخاب شرکت‌های فعال، معاملات این شرکت‌ها در طول سالهای ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ در بورس دچار وقفه بیش از سه ماه نشده باشد.	۶۶	۲۸۷
۳	به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت‌ها منتهی به اسفند باشد.	۴۰	۲۴۷
۴	بین سالهای ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداشته باشند.	۲۷	۲۲۰
۵	جزو صنایع سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، بانک و لیزینگ نباشد.	۶۱	۱۵۹

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بعد از مد نظر دادن کلیه معیارهای بالا، تعداد ۱۵۹ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است. بنابراین مشاهدات ما طی بازه زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ به ۷۹۵ سال شرکت (سال *۵=۱۵۹ شرکت) می‌رسد.

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶-۱- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

با توجه به جدول ۲ میانگین کیفیت گزارش حسابرسی شرکت‌های نمونه برابر با ۶۹ بوده و بیشترین و کمترین مقدار آن به ترتیب برابر با ۹۷ و ۱/۲۳ می‌باشد. با توجه به جدول آماره توصیفی متغیرهای تحقیق؛ بالاترین میانگین مربوط به متغیر کیفیت گزارشگری مالی شرکت و کمترین میانگین مربوط متغیر پیچیدگی سازمان می‌باشد. بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر کیفیت گزارشگری مالی شرکت و کمترین انحراف معیار مربوط به متغیر اهرم مالی می‌باشد.

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	چولگی	کشیدگی
کیفیت گزارشگری مالی	۷۹۵	۶۹	۲۳/۰۹۷۳	۱/۲۳	۹۷/۸	۹/۴۹۶۰	۱۷/۶۴۵۶
کنترل داخلی	۷۹۵	۰/۴۲۶۵	۰/۲۴۱۱	۸	۱۴	۱/۶۶۶	۲/۵۵۳۱
پیچیدگی سازمان	۷۹۵	۰/۲۱۵۴	۰/۱۲۵۲	۰	۱	۳/۰۰۳	۳/۲۱۲
اندازه شرکت	۷۹۵	۱۲/۱۲۱۸	۲/۰۵۳۶	۹/۵۱۰۷	۱۷/۲۹۶۵	۱/۰۰۲	۴/۲۱۱
اهرم مالی	۷۹۵	۰/۲۹۵۶	۰/۰۴۱۹	۰/۰۹۳۱	۰/۴۸۷۹	۲/۵۹۳	۷/۱۷۷
ارزش بازار به ارزش دفتری	۷۹۵	۳/۵۷۹۵	۱/۱۳۰۴	۱/۳۳۱۶	۵/۶۴۸۲	۲/۳۳۷	۴/۱۷۲
نسبت جریان نقدی عملیاتی	۷۹۵	۰/۳۰۰۹	۰/۱۸۶۹	۰/۰۸۶۸	۰/۶۶۱۴	۴/۳۷۶	۳/۲۱۹
استقلال هیأت مدیره	۷۹۵	۰/۲۵۰۰	۰/۴۷۱۲	۰/۲۰۰	۰/۴۰۰	۲/۹۱۵	۴/۵۱۰
نرخ بازده دارایی‌های سال جاری	۷۹۵	۰/۲۹۸۴	۰/۲۹۲۱	-۰/۲۷۴۳	۰/۵۲۱۶	۴/۳۲۶	۱/۷۱۱
مخارج سرمایه ای	۷۹۵	۰/۲۲۱۴	۰/۱۲۶۵	۰/۱۶۵۲	۰/۳۱۴۳	۲/۱۰۹	۴/۹۳۲
مالکیت مدیریتی	۷۹۵	۰/۲۹۷۶	۰/۲۱۷۵	۰	۰/۸۸۰۰	۱/۷۲۳	۳/۵۷۶
اندازه هیات مدیره	۷۹۵	۴/۵۸۷۶	۱/۷۳۴۳	۵	۹	۲/۷۲۳	۵/۵۷۶
سن شرکت	۷۹۵	۱۳/۲۹۵۸	۶/۱۲۵۹	۹	۲۲	۰/۸۹۳۲	۱/۱۸۸۳
درصد سهامداران عمده	۷۹۵	۰/۵۶۲۱	۰/۹۲۱۵	۰/۱۹۴۳	۰/۹۳۱۷	۳/۹۲۱۳	۵/۱۶۵۴

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۲-۶- آزمون نرمال بودن توزیع متغیر وابسته تحقیق

با توجه به این که برای متغیر کیفیت گزارشگری مالی، سطح اهمیت آماره K-S کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه H_0 مبنی بر نرمال بودن توزیع این متغیر در سطح اطمینان ۰/۰۵ رد شده و بیانگر این است که متغیر کیفیت گزارشگری مالی از توزیع نرمال برخوردار نمی‌باشد.

جدول ۳: نتایج آزمون نرمال بودن متغیر وابسته تحقیق

متغیر	تعداد (N)	آماره (K-S)	سطح اهمیت (Sig)
کیفیت گزارشگری مالی	۷۹۵	۳/۸۲۱۳	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نرمال بودن متغیر وابسته، شرط لازم برای مدل‌های رگرسیون است، بنابراین لازم است قبل از آزمون فرضیه‌ها این متغیر نرمال سازی شود. در این پژوهش برای نرمال‌سازی داده‌ها از تابع لگاریتم استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون K-S بعد از فرآیند نرمال سازی داده‌ها به شرح جدول ۴ می‌باشد.

جدول ۴: نتایج آزمون نرمال بودن متغیر وابسته تحقیق بعد از فرآیند نرمال سازی

متغیر	تعداد (N)	آماره (K-S)	سطح اهمیت (Sig)
کیفیت گزارشگری مالی	۷۹۵	۱/۵۹۴	۰/۳۲۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به جدول ۴ از آن جایی که بعد از نرمال‌سازی داده‌ها سطح اهمیت (Sig.) آماره کولموگروف-اسمیرنوف برای متغیر وابسته بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد (۰/۳۲۱)، بنابراین فرضیه H_0 در سطح اطمینان ۰/۰۵ تأیید شده و بیانگر این است که متغیر کیفیت گزارشگری مالی بعد از فرآیند نرمال سازی، دارای توزیع نرمال می‌باشد.

۳-۶- بررسی هم‌خطی میان متغیرهای تحقیق

همان گونه که مشاهده می‌نمایید؛ مقادیر ویژه نزدیک به صفر همبستگی داخلی پیش‌بینی‌ها زیاد است و تغییرات کوچک در مقادیر داده‌ها، منجر به تغییرات بزرگ در برآورد ضریب معادله رگرسیون منجر می‌شود. مقادیر ویژه نشان‌دهنده‌ی احتمال همبستگی داخلی بین متغیرها می‌باشد. شاخص وضعیت بیشتر از ۱۵ باشد، نشان دهنده احتمال هم‌خطی بین متغیرهای مستقل و کنترل است و مقادیر بیش از ۳۰ بیانگر مشکل جدی در استفاده از رگرسیون در وضعیت موجود می‌باشد (حساس یگانه و دیگران، ۱۳۸۸).

از آن جایی که شاخص وضعیت بای تمامی متغیرها کوچکتر از ۱۵ می‌باشند و مقدار ویژه نزدیک به صفر نمی‌باشد (بالاتر از ۲)؛ بنابراین بین متغیرهای مستقل و کنترل مشکل هم‌خطی وجود ندارد.

جدول ۵: آزمون هم‌خطی

متغیرها	مقدار ویژه	شاخص وضعیت
کنترل داخلی	۲۰۱۸	۶.۱۸۷
پیچیدگی سازمان	۲۰۱۰۹	۶.۶۳۳
اندازه شرکت	۲۰۲۱۴	۷.۴۲۱
اهرم مالی	۲۰۶۵۸	۸.۱۰۹
ارزش بازار به ارزش دفتری	۲۰۷۸۹	۹.۱۲۵
نسبت جریان نقدی عملیاتی	۲۰۹۲۸	۹.۲۸۴
استقلال هیات مدیره	۳۰۱۲۷	۹.۸۳۵
نرخ بازده دارایی‌های سال جاری	۳۰۳۸۴	۱۰.۰۰۳
مخارج سرمایه‌ای	۳۰۸۱۴	۱۰.۴۱۷
مالکیت مدیریتی	۳۰۹۷۱	۱۰.۷۷۶
اندازه هیات مدیره	۴۰۲۱۶	۱۱.۱۵۴
سن شرکت	۴۰۷۱۷	۱۱.۸۲۱
درصد سهامداران عمده	۵۰۱۸۴	۱۱.۸۹۷

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۴-۶- سایر مفروضات کلاسیک رگرسیون چندگانه

برای سنجش اعتبار مدل و بررسی مفروضات رگرسیون کلاسیک لازم است علاوه بر بررسی عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل وارد شده در مدل، آزمون‌هایی در ارتباط با نرمال بودن باقیمانده‌ها، همسانی واریانس‌ها، استقلال باقیمانده‌ها و عدم وجود خطای تصریح مدل (خطی بودن مدل) نیز انجام شود. برای آزمون نرمال بودن جملات خطا از آزمون‌های مختلفی می‌توان استفاده کرد. یکی از این آزمون‌ها، آزمون جارکیو- برا می‌باشد که در این تحقیق نیز از این آزمون استفاده شده است. نتایج آزمون جارکیو- برا حاکی از این است که باقیمانده‌های حاصل از برآورد مدل تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪ از توزیع نرمال برخوردار هستند، به طوری که احتمال مربوط به این آزمون بزرگ‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد. یکی دیگر از مفروضات آماری رگرسیون کلاسیک همسانی واریانس باقیمانده‌ها می‌باشد. در صورتی که واریانس‌ها ناهمسان باشند برآورد کننده خطی نارایب بوده و کم‌ترین واریانس را نخواهد داشت. در این مطالعه برای بررسی همسانی

واریانس‌ها از آزمون برش پاگان استفاده شده است. با توجه به سطح اهمیت این آزمون که کوچک‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرضیه صفر مبنی بر وجود همسانی واریانس رد شده و می‌توان گفت مدل دارای مشکل ناهمسانی واریانس می‌باشد. در این مطالعه برای رفع این مشکل در برآورد از روش برآورد حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) استفاده شده است.

همچنین در این مطالعه برای آزمون همبسته نبودن باقیمانده‌ها که یکی از مفروضات تجزیه و تحلیل و تحلیل رگرسیون می‌باشد و خود همبستگی نامیده می‌شود، از آزمون دوربین واتسون (D-W) استفاده شده است. با توجه به نتایج اولیه برآورد مدل مقدار آماره دوربین واتسون از آن جایی که مابین ۱/۵ و ۲/۵ می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت باقیمانده‌ها مستقل از هم می‌باشند.

علاوه بر این، برای آزمون این که مدل دارای رابطه خطی است و این که آیا مدل موردنظر تحقیق از نظر رابطه خطی بودن و یا غیر خطی بودن درست تبیین شده است یا خیر از آزمون رمزی استفاده گردیده است. با توجه به این که سطح اهمیت آزمون رمزی بزرگ‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه صفر این آزمون مبنی بر خطی بودن مدل تأیید شده و مدل دارای خطای تصریح نمی‌باشد. خلاصه نتایج آزمون‌های فوق در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶ نتایج آزمون‌های مربوط به مفروضات آماری

آماره Ramsey		آماره Durbin-Watson		آماره Breusch-Pagan		آماره Jarque-Bera	
P-Value	F	D	P-Value	F	P-Value	χ^2	
۰/۶۲۳۸	۳/۴۷۲۲	۲/۴۲۱	۰/۰۳۰۲	۱/۰۸۴۵	۰/۳۴۱۲	۱/۳۴۳۵	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۵-۶- نتایج آزمون چاو و هاسمن

با توجه به نتایج آزمون چاو و $P-Value$ آن؛ فرضیه H_0 آزمون در سطح اطمینان ۹۵٪ رد شده و بیان‌گر این است که می‌توان از روش داده‌های پانل استفاده نمود. همچنین با توجه به نتایج آزمون هاسمن و $P-Value$ آن که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرضیه H_0 آزمون در سطح اطمینان ۹۵٪ رد شده و فرضیه H_1 پذیرفته می‌شود. لذا لازم است مدل با استفاده از روش اثرات ثابت برآورد شود. با توجه به نتایج حاصل از آزمون‌های چاو و هاسمن و نتایج آزمون مفروضات آماری رگرسیون کلاسیک، مدل تحقیق با استفاده از روش داده‌های پانل و به صورت اثرات ثابت برآورد می‌شود.

جدول ۷ نتایج آزمون چاو و هاسمن

آزمون	تعداد	آماره	مقدار آماره	درجه آزادی	P-Value
چاو	۷۹۵	F	۵/۲۱۷۶	۱۲	۰/۰۰۰
هاسمن	۷۹۵	χ^2	۴/۴۴۲۳	۱۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۶-۶- آزمون فرضیه‌های تحقیق

همان گونه که جدول ۸ نشان می‌دهد، از آنجایی که سطح معناداری متغیرهای کنترل‌های داخلی، پیچیدگی سازمان، اندازه شرکت، اهرم مالی، استقلال هیات‌مدیره، نرخ بازده دارایی‌های سال جاری، مالکیت مدیریتی، اندازه هیات‌مدیره و درصد سهامداران عمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ این متغیرها بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معناداری دارند.

با توجه به اینکه سطح معناداری آماره F کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ الگوی رگرسیون برازش شده معنادار است بدین معنا که ارتباط منطقی بین متغیرها وجود دارد و رگرسیون کاذب نمی‌باشد. با توجه به ضریب تعیین، این متغیرها ۴۷/۶ درصد از تغییرات در کیفیت گزارشگری مالی را توضیح می‌دهند. همچنین آماره دوربین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین جملات خطا (باقیمانده) در معادلات رگرسیون مشکل خودهمبستگی وجود ندارد.

جدول ۸: نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره فرضیه تحقیق

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی‌دار
متغیر وابسته	Y	کیفیت گزارشگری مالی	---	---	---
مقدار ثابت	α	آلفا	-۰/۴۸۹	-۲/۶۴۸	۰/۰۲۵
متغیرهای مستقل	X1	کنترل‌های داخلی	۰/۵۳۷*	۲/۷۸۸	۰/۰۰۱
	X2	پیچیدگی سازمان	-۰/۶۲۷*	-۴/۹۹۵	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترل		اندازه شرکت	۰/۷۲۲*	۴/۹۰۴	۰/۰۰۰
		اهرم مالی	-۰/۵۸۷*	-۲/۸۵۴	۰/۰۰۹
		ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۲۶۵	-۱/۷۹۵	۰/۰۹۴
		نسبت جریانات نقدی عملیاتی	۰/۱۷۳	۱/۵۷۹	۰/۱۲۸
		استقلال هیات‌مدیره	۰/۴۹۰*	۴/۳۷۱	۰/۰۰۰
		نرخ بازده دارایی‌های سال جاری	۰/۱۳۶*	۳/۵۲۹	۰/۰۰۰
		مخارج سرمایه‌ای	۰/۳۱۱	۱/۶۴۳	۰/۱۲۵

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی‌دار
		مالکیت مدیریتی	*۰/۴۲۷	۳/۵۲۹	۰/۰۰۰
		اندازه هیات مدیره	۰/۱۹۶	۴/۱۵۶	۰/۰۰۰
		سن شرکت	۰/۲۵۵	۱/۴۳۴	۰/۲۱۳
		درصد سهامداران عمده	*-۰/۵۹۵	-۴/۵۴۶	۰/۰۰۰
		دوربین واتسون	۲/۴۲۱	---	---
		آماره F	۱۳/۷۴۲	---	۰/۰۰۰
	R Square	ضریب تعیین	۰/۴۷۶	---	---
	Adjusted R Square	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۴۷۵	---	---

*: سطح معنی‌داری برابر با ۰/۰۵ می‌باشد.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۶-۶-۱- نتیجه آزمون فرضیه اول

مثبت بودن ضریب متغیر کنترل‌های داخلی (عملکرد حسابرس داخلی) (۰/۵۳۷) حاکی از تأثیر مستقیم کنترل‌های داخلی (عملکرد حسابرس داخلی) بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت می‌باشد؛ به طوری که با افزایش ۱ واحدی کنترل‌های داخلی (عملکرد حسابرس داخلی)، کیفیت گزارشگری مالی به میزان ۰/۵۳۷ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین با توجه به تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته در ارتباط با تأیید فرضیه اول پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که کنترل‌های داخلی (عملکرد حسابرس داخلی) بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

۶-۶-۲- نتیجه آزمون فرضیه دوم

منفی بودن ضریب متغیر پیچیدگی‌های سازمان (۰/۶۲۷-) حاکی از تأثیر معکوس پیچیدگی‌های سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت می‌باشد؛ به طوری که با افزایش ۱ واحدی پیچیدگی‌های سازمان، کیفیت گزارشگری مالی به میزان ۰/۶۲۷ واحد کاهش می‌یابد. بنابراین با توجه به تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته در ارتباط با تأیید فرضیه دوم پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که پیچیدگی‌های سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

۷- بحث و نتیجه گیری

بر اساس نتایج فرضیه اول تحقیق، کنترل‌های داخلی (عملکرد واحد حسابرسی داخلی) بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸ تأثیر مستقیم و

معناداری دارد و این نتیجه به این مهم اشاره دارد که هر چه کنترل‌های داخلی (عملکرد واحد حسابرسی داخلی) مطلوب‌تر باشد، کیفیت گزارشگری مالی شرکت نیز افزایش می‌یابد. براساس نتایج فرضیه دوم تحقیق پیچیدگی‌های سازمان بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸ تأثیر معکوس و معناداری دارد و این نتیجه به این مهم اشاره دارد که هر چه سازمان دارای واحدهای فرعی بیشتری باشد، کیفیت گزارشگری مالی شرکت نیز کاهش می‌یابد.

مسئله‌ای که در تحقیقات قبلی بازار سرمایه ایران مغفول مانده این است که در شرایطی که نوسانات ریسک در بازار سرمایه در حد بالایی است و شرکت‌ها دارای واحدهای فرعی و وابسته هستند، کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند تحت تأثیر این ریسک‌های بازار، کاهش یابد. اولسون و جیمز^۱ (۲۰۱۷) و ریکاردو و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در تحقیق خود نشان داده‌اند افزایش واحدهای فرعی شرکت موجب افزایش هزینه نمایندگی و اختلاف بین مدیران و سرمایه‌گذاران در تصمیمات سرمایه‌گذاری می‌شود. این امر می‌تواند به مدیریت سود در صورت‌های مالی بیانجامد و کیفیت گزارشگری مالی را کاهش دهد. رسالت یا مأموریت سازمان ایجاب می‌کند استراتژی‌هایی درباره ماهیت و دامنه فعالیت‌های کنونی و آتی آن بیندیشند و در عرصه رقابت و تغییرات فناوری، گام‌های لازم برای موفقیت و بقا را طی نمایند. استراتژی‌هایی مانند یکپارچگی عمودی به پایین، یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار، توسعه بازار، توسعه محصول، تنوع همگون، تنوع ناهمگون، تنوع افقی، مشارکت و مواردی از این قبیل در پاسخ به تحولات محیط تجاری، حفظ موقعیت رقابتی و بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدیهی است با دگرگونی و پیچیده‌تر شدن محیط فعالیت شرکت‌ها نیازهای اطلاعاتی جدیدی به وجود می‌آید و با توجه به ویژگی‌های متفاوت حاکم بر فعالیت‌های مختلف، جمع‌آوری و نمایش نتایج آنها در مجموعه واحد گزارش‌های مالی، خواص اقلام آنها و ارتباط بین عناصر گزارش‌های مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و دچار ناهمگونی می‌کند. کوهن (۲۰۰۴) نشان داد که پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی آن رابطه منفی دارد و موجب کاهش دقت پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود حسابداری برای جریان‌های نقدی آینده می‌شود. در تحقیقات انجام شده توسط نیکومرام و همکاران (۱۳۹۴، ۷۳-۸۸) رابطه منفی بین پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت. گزارشگری مالی یکی از مهمترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمده آن فراهم آوردن اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده کنندگان در خصوص ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. شرط لازم برای دستیابی به این هدف، اندازه‌گیری و ارائه اطلاعات، به نحوی است که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی بنگاه اقتصادی مؤثر افتد. با توجه با اینکه سود پیش‌بینی شده

^۱. Olsoun and et al

^۲. Rikardo and et al

توسط مدیریت در ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری مؤثر می‌باشد لذا با توجه به تأثیر منفی پیچیدگی محیط فعالیتی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، صحت پیش‌بینی سود توسط مدیریت که در راستای اهداف گزارشگری مالی می‌باشد را کاهش می‌دهد.

نتایج این بخش با تحقیقات محمد نورال^۱ (۲۰۱۸)، دی آنجلو^۲ (۲۰۲۰)، لیفشاتز و همکاران^۳ (۲۰۱۹)، فردیناند و تی سوی^۴ (۲۰۱۹)، سلیمانی و همکاران (۱۳۹۸)، حاضری نیری و همکاران (۱۳۹۸) مطابقت دارد. در این تحقیقات به این نتیجه رسیده‌اند که عملکرد حسابرسان داخلی موجب افزایش کیفیت گزارشگری مالی و پیچیدگی سازمان موجب کاهش کیفیت گزارشگری مالی شرکت می‌گردد.

براساس نتایج فرضیه اول تحقیق مبنی بر تأثیر مستقیم کنترل‌های داخلی (عملکرد حسابرسان داخلی) شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی؛ با بررسی وضعیت صورتهای مالی شرکت‌ها می‌توان دریافت در برخی از شرکت‌های بورسی، واحد حسابرسی داخلی کارایی لازم را نداشته و این امر موجب تجدید ارائه صورتهای مالی و کاهش کیفیت گزارشگری مالی شرکت شده است. در حالی که اگر واحد حسابرسی داخلی کارایی و دقت لازم در حسابرسی گزارشات مالی انجام دهد، اطلاعات به موقع و بدون ایراد و اشتباه منتشر می‌شود و شامل تجدید ارائه نخواهد شد. براساس تحقیق لم و همکاران^۵ (۲۰۱۶)، کریشنان^۶ (۲۰۱۷) و مون و همکاران (۲۰۱۸)؛ اگر حسابرسی داخلی شرکت‌ها کارایی لازم را داشته باشند این امر موجب ارتقای کیفیت گزارشگری مالی شده و در نهایت شرکت‌ها کمتر با تجدید ارائه صورتهای مالی روبرو می‌شوند. تجدید ارائه صورتهای مالی پیامدهای منفی برای شرکت‌ها دارد که ناشی از کاهش کیفیت گزارشگری مالی است و به مدیران توصیه می‌شود از حسابرسان خبره و دارای تصدی‌گری بالا در بخش حسابرسی داخلی شرکت استفاده نمایند همچنین مشوق‌های اقتصادی و جریمه‌های سازمانی می‌تواند در کارآمد کردن بخش حسابرسی داخلی شرکت مؤثر باشد. براساس نتایج فرضیه دوم تحقیق مبنی بر تأثیر معکوس پیچیدگی سازمان شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی؛ مسئله‌ای که در تحقیقات قبلی بازار سرمایه ایران مغفول مانده این است که در شرایطی که نوسانات ریسک در بازار سرمایه در حد بالایی است و شرکت‌ها دارای واحدهای فرعی و وابسته هستند، کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند تحت تأثیر این ریسک‌های بازار، کاهش یابد. اولسون و جیمز^۷ (۲۰۱۷) و ریکاردو و همکاران^۸ (۲۰۲۱) در تحقیق خود نشان داده‌اند افزایش واحدهای فرعی شرکت موجب افزایش هزینه نمایندگی و اختلاف بین مدیران و سرمایه‌گذاران در تصمیمات سرمایه‌گذاری می‌شود. این امر می‌تواند به

^۱ -Nural

^۲ . Deangelo

^۳ .Lifshatze and et al

^۴ .Ferdinand and Tisoye

^۵ .Lem and et al

^۶ .Krishnan

^۷ .Olsoun and et al

^۸ .Rikardo and et al

مدیریت سود در صورت‌های مالی بیانجامد و کیفیت گزارشگری مالی را کاهش دهد. رسالت یا مأموریت سازمان ایجاب می‌کند استراتژی‌هایی درباره ماهیت و دامنه فعالیت‌های کنونی و آتی آن بیندیشند و در عرصه رقابت و تغییرات فناوری، گام‌های لازم برای موفقیت و بقا را طی نمایند. استراتژی‌هایی مانند یکپارچگی عمودی به پایین، یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار، توسعه بازار، توسعه محصول، تنوع همگون، تنوع نا همگون، تنوع افقی، مشارکت و مواردی از این قبیل در پاسخ به تحولات محیط تجاری، حفظ موقعیت رقابتی و بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدیهی است با دگرگونی و پیچیده‌تر شدن محیط فعالیت شرکت‌ها نیازهای اطلاعاتی جدیدی به وجود می‌آید و با توجه به ویژگی‌های متفاوت حاکم بر فعالیت‌های مختلف، جمع‌آوری و نمایش نتایج آنها در مجموعه واحد گزارش‌های مالی، خواص اقلام آنها و ارتباط بین عناصر گزارش‌های مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و دچار ناهمگونی می‌کند. کوهن (۲۰۰۴) نشان داد که پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی آن رابطه منفی دارد و موجب کاهش دقت پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود حسابداری برای جریان‌های نقدی آینده می‌شود. در تحقیقات انجام شده توسط نیکومرام و همکاران (۱۳۹۶، ۷۳-۸۸) رابطه منفی بین پیچیدگی محیط فعالیت شرکت با کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت. گزارشگری مالی یکی از مهمترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمده آن فراهم آوردن اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان در خصوص ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. شرط لازم برای دستیابی به این هدف، اندازه‌گیری و ارائه اطلاعات، به نحوی است که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی بنگاه اقتصادی مؤثر افتد. با توجه با اینکه سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت در ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری مؤثر می‌باشد لذا با توجه به تأثیر منفی پیچیدگی محیط فعالیت شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، صحت پیش‌بینی سود توسط مدیریت که در راستای اهداف گزارشگری مالی می‌باشد را کاهش می‌دهد و در این راستا به مدیران این شرکت‌ها توصیه می‌شود که حسابرسی صورت‌های مالی شرکت را به مؤسسات مشهور حسابرسی واگذار نموده و نظارت را بر صورت‌های مالی افزایش دهند.

فهرست منابع

- ۱) بیگلر، کیومرث و مرضیه عزیزی، (۱۳۹۶)، "تأثیر وجود کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، هشتمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و پنجمین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز، تهران.
- ۲) پورزمانی، زهرا و علی کریمی، (۱۳۹۹)، "تأثیر مدیریت مؤثر ریسک و سرمایه‌های فکری بر سطح عملکرد شرکت‌ها"، مجله مطالعات مالی، شماره ششم، صص ۱-۱۸.

- ۳) لشگری، زهرا، رقیه رنگ‌زن مقدم، (۱۳۹۷)، "تأثیر سیاست‌های تقسیم سود بر تصمیمات سرمایه‌گذاری با تأکید بر گزارشگری کیفیت مالی"، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال دهم، شماره ۴۰.
- ۴) قائمی، فاطمه، زهرا مرادی و غلامحسین علوی، (۱۳۹۹)، "تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر کنترل‌های داخلی و مدیریت سود"، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال دوازدهم، شماره ۴۶.
- ۵) حاجیها، زهره و آزاده رفیعی، (۱۳۹۸)، "تأثیر کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی بر به هنگام بودن گزارش حسابرسی مستقل"، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۶ (۲۴)، صص ۱۲۱-۱۳۷.
- ۶) فرجی، وحید و عسگر پاک مرام، (۱۳۹۷)، "تأثیر حسابرسی داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی با دخالت متغیر میانجی‌گیری استقلال حسابرسی"، کنفرانس ملی اندیشه‌های نوین و خلاق در مدیریت، حسابداری مطالعات حقوقی و اجتماعی، ارومیه.
- ۷) موسوی شیرینی، محمود، احسان قدردان و هاجر السادات حسینی، (۱۳۹۸)، "نقش چرخش حسابربان داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی"، دانش حسابرسی، ۱۹ (۷۴)، صص ۷۷-۱۰۶.
- ۸) نخعی، حبیب‌الله و سمانه حیدری نسب، (۱۳۹۸)، "تأثیر کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران"، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت دوره دوم، شماره ۱۴، صص ۴۲-۵۶.
- ۹) نیکومرام، هاشم و حمید احمدزاده، (۱۳۹۲)، "بررسی رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری و انتخاب نوع حسابرس در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مطالعات کمی در مدیریت، سال چهارم، شماره چهارم، صص ۱۵۴-۱۳۵.
- 10) Armstrong, C.S., Guay, W.R. & Weber, J.P. (2019), "The Role of Information and Financial Reporting in Corporate", *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2), PP. 179-186.
- 11) Asare, S.K., Davidson, R.A., & Gramling, A.A. (2017), "Internal Auditors' Evaluation of Fraud Factors in Planning an Audit: The Importance of Audit Committee Quality and Management Incentives", *International Journal of Auditing*, 12 (3), PP. 181-203.
- 12) Burton, G.F., Emett, S.A., Simon, C.A and Wood, D.A. (2017), "Corporate Managers' Reliance on Internal Auditor Recommendations", *Auditing*, 31 (2), PP. 151-66.
- 13) Chang, Y-T., Chen, H., Cheng, R.K., Chi, W., (2018), "The Impact of Internal Audit Attributes on the Effectiveness of Internal Control over Operations and Compliance", *Journal of Contemporary Accounting & Economics* (2018), doi: <https://doi.org/10.1016/j.jcae.2018.11.002>
- 14) Cohen, A. and Sayag, G. (2019), "The Effectiveness of Internal Auditing: An Empirical Examination of its Determinants in Israeli Organisations", *Australian Accounting Review*, 20 (3), PP. 241-55.
- 15) Jiang, H., Habib, A., and B. Hu (2019), "Ownership Concentration, Voluntary Disclosures and Information Asymmetry in New Zealand", *The British Accounting Review*, Vol. 43, PP. 39-53.

- 16) Krishnamoorthy, G., Wright, A. and Cohen, J. (2016), "Audit Committee Effectiveness and Financial Reporting Quality: Implications for Auditor Independence", *Australian Accounting Review*, 12 (2), PP. 3-13.
- 17) Prawitt, D. F. (2021), "Internal Audit Quality and Earnings Management", *The Accounting Review*, 84(4), PP. 1255- 1280.
- 18) Rikardo, Mark. Leitch, Robert. Strobe, Caroline. (2021), "The Effectiveness of Risk Management and Internal Audit Performance on the Quality of Financial Reporting: Evidence from Bucharest Stock Exchange", *Journal of Accounting Literature* 140, PP. 460-489

Abstract

<https://doi.org/10.30495/faar.2022.1905936.2998>

Examining the effects of internal control system and organizational complexities on the quality of financial reporting

Mohammad Ebrahim Rabeti Khatibi¹
Negar Khosravi Pour²

Received: 02 / January / 2023

Accepted: 08 / March / 2023

Abstract

The main purpose of this study is to investigate the effects of internal control of financial reporting and organizational complexity on the quality of financial reporting in companies listed on the Tehran Stock Exchange. In this regard, internal control of financial reporting and the complexity of the organization as independent variables; Quality of financial reporting as a dependent variable and variables of company size, board size, board independence, managerial ownership, percentage of major shareholders, previous year return on assets, current year return on assets, capital expenditures, net operating cash flow, value Book of market value, company age and financial leverage are also considered as control variables. The statistical sample of the study included 159 companies and the data analysis method was performed through correlation test and multiple regression.

The results showed that internal control of financial reporting has a direct and significant effect on the quality of financial reporting and the complexity of the organization has a significant and inverse effect on the quality of financial reporting.

Keywords: Financial Reporting Quality, Internal Control, Organizational Complexity

¹ Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
E-mail: e.rabeti130@gmail.com

² Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Corresponding Author. E-mail: n_khosravipour@yahoo.com

<http://faar.iauctb.ac.ir>

120

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License